

Erik Eriksson

DEN BLÅ
STRANDEN

Erik Eriksson

DEN BLÅ STRANDEN

 SAGA
EGMONT

Erik Eriksson

DEN BLÅ STRANDEN

SAGA EGMONT

Den blå stranden

Copyright © 2007, 2017 Erik Eriksson og Lindhardt og Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711820780

1. E-boksutgåva, 2017

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är et förlag i Lindhardt og Ringhof, ett företag inom Egmont-koncernen

ENGELSMANNEN

Möte i dimman

FÅNGSTEN VAR DÅLIG den veckan. Flera dagar i rad hade Kristina lagt ut näten mellan de små Svartkobborna där hon visste att fisken brukade finnas och ändå hade hon bara fått ett par gösar, några små sikar, inget att tala om.

Hon provade att lägga ut näten vid den yttersta kobben, där botten stupade nedåt. Utanför tog öppna havet vid. Den här förmiddagen låg dimman över Ålands hav, sikten var nedsatt.

Det tog mera tid än Kristina tänkt sig. Hon blev tvungen att flytta ett sänke, laga ett nätfäste, hon kom ut på för stort djup, sökte sig närmare stranden, lade ut igen. Hon brydde sig inte om att dimman tätnade hela tiden, hon var ju nära land, hade den lilla kobbens stenstrand och dungen av enar inom synhåll. När hon tittade åt andra hållet såg hon bara en tjock, grå vägg.

Med dimman kom den fuktiga kylan från havet. Det var första veckan i maj månad år 1854, havsvattnet var fortfarande vinterkallt, ejdrarna hade sina ungar i sjön men tärnorna hade inte kommit än till Roslagens stränder.

Sakta rodde Kristina tillbaka mot kobben. Den här våren hade hon tagit på sig en allt större arbetsbörda med familjens lilla rökeri, det gav kontanter, fisken såldes till

vårdshuset i Grisslehamn, en del gick till Posthuset eller militären.

Kristina hade lämnat kvar en lång lina på en av Svartkobborna veckan innan. Hon hade hittat ett bra nätfäste där i strandkanten, låtit linan bli kvar. Nu rodde hon förbi den yttre kobben, skymtade redan nästa kobbe, kom ihåg linan och bestämde sig för att hämta den.

Hon hoppade iland, drog upp roddbåten på den långgrunda stranden, fann linan, satte sig ner på en rund sten för att vila. Nu var sikten riktigt dålig, hon såg tjugo meter, om ens det. Men hon hittade hem, Byholmalandet låg alldeles intill och till Marviken där hon hade båten och rökeriet var det bara en halvtimmes rodd. Hon visste var hon hade norr och söder.

Långt borta skrek en fågel, kanske en skrak.

Då hörde hon ljudet, ett svagt frustande ute till havs. Det kom närmare och efter en liten stund lät det mera som ett hest, rytmiskt surplande, pipande. Kristina tänkte på forsande vatten, det gurglande lätet när vågor sugas in i strandhål, vänder och far ut igen. Men det här var något annat.

Hon reste sig upp, gick ner mot strandkanten, förbi roddbåten och ut mot kobbens udde. Ljudet ökade hela tiden i styrka.

Nu hörde hon avlägsna röster, rop och skrik, men hon förstod inte orden, det lät inte som svenska.

Hon stannade vid en enbuske, väntade, hörde fortfarande det frustande ljudet, och så ropen igen, och nu var de som ropade närmare land, men fortfarande dolda av dimman.

Plötsligt nåddes hon av ett plaskande ljud, som om någon simmade med häftiga armrörelser. Och så smällde ett skott,

och ännu ett. Plaskandet fortsatte. Kristina hukade sig ner bakom enbusken. Nu var hon ganska säker på att någon simmade med kraftiga armtag mot stranden.

Så fick hon syn på mannen i vattnet. Han hade just nått den långgrunda stranden, han reste sig upp, tog några vacklande steg, föll, reste sig igen. När han var uppe på stranden vände han sig om och såg mot förföljarna, för nu förstod Kristina att mannen var jagad.

Det var en ung man, barhuvad, hans genomblöta kläder såg vanliga ut, vadmalsbyxor, ljus skjorta, väst. Han var ljushårig, han såg ut som de flesta unga karlarna från trakten.

Mannen lufsade förbi busken där Kristina satt gömd. Hon hörde hans flåsande andhämtning, hon såg honom på nära håll men han såg inte henne. Han sprang in mot ön, mot snåren och klipporna som fanns där. Kristina visste hur ön såg ut. Visste den flyende mannen det också? Kristina fick för sig att han kanske var från trakten.

Så kom förföljarna. De kom i båt, en bastant roddbåt med tre åror på varje sida. När stäven nådde den grunda stranden fortsatte båten några meter av den fart som roddarna fått upp. Tre män med gevär hoppade ur, några av roddarna följde med, beväpnade med blanka huggare. Karlarna hade uniformer, blå jackor, blå hattar, vita byxor. De ropade till varandra, en av dem pekade, och nu hörde Kristina åter de där främmande orden.

Hon visste att engelska ångdrivna krigsfartyg fanns i Ålands hav. De hade kommit efter islossningen, de var i krig mot Ryssland och de prejade handelsfartyg på havet. Några fiskare och båtkarlar från Roslagen hade redan sett de märkvärdiga krigsfartygen som höll god fart även när det var vindstilla, de hade berättat vad de sett för häpna

åhörare i Grisslehamn. Kristina hade hört detta av sin far. Nu tänkte hon att ljudet i dimman kanske kom från ett av de där ångfartygen, och i så fall var männen engelska soldater.

De delade upp sig. En av de beväpnade gick rakt in mot ön, de andra försvann åt olika håll utmed stranden. Kristina satt kvar bakom enbusken. Hon hörde rop då och då, engelsmännen höll tydligen kontakt med varandra på det sättet, men det verkade inte som om de hittade den flyende mannen.

Kristina lyssnade, ångfartygets väsande ljud fanns där hela tiden. Men ingenting syntes, dimman var tät.

Efter en lång stund kände Kristina att hon behövde räta på ryggen. Hon reste sig försiktigt upp, och vred sig samtidigt åt ena sidan. Då skymtade hon något i dimman och satte sig hastigt ner igen. Det var den flyende mannen som kom tillbaka. Han kom mot hennes gömställe, saktade in, tycktes villrådig. Kristina kände att hon ville hjälpa honom, hon övervägde, var på väg att resa sig upp. Då steg en av de beväpnade engelsmännen fram ur dimman, det var en av dem som gått utmed stranden, nu hade han plötsligt vänt tillbaka.

Mannen fick syn på den flyende samtidigt som denne såg sin förföljare. Engelsmannen lyfte upp en kort sabel i midjehöjd, gick sakta fram mot den andre, som stod alldeles stilla. Nu var det bara tre meter mellan dem.

Plötsligt gjorde den jagade mannen en rörelse med ena handen mot engelsmannen samtidigt som han tog ett litet steg framåt. Den beväpnade lyfte sabeln till stötläge, stod redo med den blanka klingan men höll tillbaka stöten.

Då rusade Kristina fram från sitt gömställe. Hon stannade mellan de båda männen och hon vände sig mot

engelsmannen. Sabelspetsen var riktad mot hennes bröst, hon såg in i den unge mannens ansikte, mötte hans ögon och såg att de var ljust blågrå.

Sakta sänkte han vapnet något, höll dock kvar det med handen hårt knuten runt fästet. Han var fortfarande beredd att stöta. Kristina såg hela tiden på honom och hon visste inte vad som skulle hända.

”Gör det inte”, vädjade hon.

Engelsmannen rynkade pannan, såg frågande ut, tittade på Kristina med en blick som hon inte kunde tyda.

”Käre vän”, sa hon. ”Varför skall du göra honom illa, vad har ni otalt med varandra?”

Nu mumlade den flyende mannen något som Kristina inte kunde höra. Hon vände sig mot honom.

”Jag har inte gjort engelsmännen något”, sa han med åländsk dialekt.

Kristina nickade mot honom och vände sig därefter åter mot den beväpnade mannen. Han sänkte sitt vapen, riktade spetsen ner mot marken, och hans minspel ändrades något lite men Kristina kunde fortfarande inte tyda hans avsikter.

Hon gick sakta fram mot engelsmannen. Nu såg han åter på henne och hon började känna sig mindre orolig. Han var lite längre än hon, han var kortklippt, något av hans rödbruna hår syntes nedanför hattens kant, han var slätrakad.

Nu log han mot henne, och hon log tillbaka. Så lyfte hon handen och rörde vid hans axel. Han tog av sig hatten och hela tiden såg han henne rakt in i ögonen.

”Tack min vän”, sa hon.

Mannen nickade, så tog han ett steg bakåt, satte på sig hatten och vände sig mot den jagade, sa något på sitt

språk, pekade mot Kristina och sedan mot buskarna där hon hade gömt sig. Så gick han ner mot vattnet.

Kristina förstod, och hon såg att den åländske mannen också förstod. Tillsammans satte de sig ner bakom enbuskarna och nu märkte Kristina att mannen darrade.

De satt där tätt tillsammans, väntade, andades tyst, och hela tiden hördes det väsande ljudet från fartyget i dimman.

Så ropade engelsmannen något, några av hans kamrater svarade, en gång, flera gånger, ropen kom närmare, snart hade alla förföljare samlats igen på stranden.

Mannen som låtit den flyende ålänningen komma undan pekade mot land och ut mot vattnet, förklarade något, kanske sa han att den flyende försvunnit simmande till en annan ö. De andra nickade, mumlade, så återvände de till den väntande roddbåten.

Efter en kort stund var roddbåten uppslukad av dimman. Det väsande ljudet ändrade karaktär, det ökade i styrka, takten blev en annan. Kristina såg ut mot vattnet från sitt gömställe, där fanns bara dimman, och så ljudet från ångfartyget.

Men så skymtade hon något, en fartygssida, ett stort hjul som sakta vreds runt i vattnet. Det ångdrivna skeppet hade kommit närmare land, det vände, vattnet forsade och stänkte från det stora hjulet. Och nu såg Kristina en rad kanonportar utmed fartygssidan, däckshus och master. Hela fartyget syntes plötsligt, kanske dimman lättade något nära land.

Det var en skrämmande syn, ett sjömonster, en havsjätte som väste och brusade, en flytande krigsmaskin med bolmande rök, kanoner och eld ombord.

Sakta vred sig fartyget ut från land, aktern blev synlig och Kristina kunde läsa fartygets namn: Hecla.

Så slöt sig åter dimman runt skeppet. Väsanget var kvar, men det märkvärdiga ljudet avtog, och snart var det tyst runt Svartkobbarna.

Kristina reste sig upp, den blöte mannen gjorde likadant. De presenterade sig för varandra. Mannen hette Sven Granlund, han kom från Hammarland på Åland. Han var besättningsman på en fraktskuta på väg till Sundsvall där de skulle lasta brädor. Men fartyget hade beslagtogs av engelsmännen och alla i besättningen blev tillfångatagna.

”Har ålänningarna blivit Englands fiender?” frågade Kristina.

”Vi har ingen talan”, svarade den frisläppte sjömannen. ”England har förklarat blockad mot all rysk sjötrafik, och vi är ju ryska undersåtar så därför blir också vi drabbade.”

”Och du och dina kamrater skall i fångenskap?”

”De släpper oss fria i Danmark eller England och så får vi ta oss hem bäst vi kan. Men skutorna tar de från oss och de bränner våra hamnar.”

”Du slapp undan den här gången.”

”Ja, men jag förstår inte varför, gör du?”

Kristina svarade inte, hon förstod inte heller, men hon kände att det var något ovanligt som hänt henne.

Den kvällen fick Sven Granlund låna torra kläder och han fick ett mål mat hemma hos Kristina i Byholma. Hennes farmor Johanna var där och hennes far Markus. De frågade och undrade, men ingen kunde förstå varför engelsmannen släppt den åländske sjömannen fri.

Sven Granlund stannade kvar över natten. Följande dag hade hans kläder torkat, han fick sällskap av Markus ner

till Grisslehamn, de frågade i hamnen efter avgående båtar, nog skulle Sven komma tillbaka hem, en ålänning kunde alltid räkna med hjälp, han var ju en granne.

När karlarna gått satt Kristina i köket med sin farmor en stund. De pratade ofta när de var ensamma och de kom för det mesta bra överens. Kristina berättade åter om det som hänt på kobben, och nu var hon mera utförlig.

”Jag minns så väl engelsmannens ansikte”, sa hon.

”Tänker du på honom?” undrade Johanna.

”Det gör jag nog.”

”Jag märker det, och det är inte fel, men han kanske inte kommer tillbaka.”

”Eller så gör han det någon gång.”

”Jag vet så väl hur du funderar, och kanske har jag något att berätta för dig en dag.”

Johanna tystnade och Kristina undrade vad hennes farmor egentligen menade, men hon förstod att hon inte skulle få veta mera just nu.

Främmande last

VECKAN EFTER ÅNGFARTYGET Heclas dramatiska besök i dimman visste alla i Grisslehamn vad som hänt. Ålänningen Sven Granlund hade seglat tillbaka hem med en svensk fraktskuta, och den skulle nog inte engelsmännen visitera, de ville inte äventyra vänskapen med den svenske kungen Oskar I som allvarligt funderade på att gå i krig på Englands sida. Han hoppades få tillbaka Finland och Åland, som Ryssland tagit från Sverige i det sorgliga kriget fyrtiofem år tidigare.

Flera engelska krigsfartyg lade till i Grisslehamn på försommaren 1854, flottisterna gick iland, sträckte på benen, besökte värdshuset. Ett av fartygen hette Odin, det hade master och segel men drevs också med ångmaskin.

Odin gled in mot Grisslehamn sent på eftermiddagen den tolfte maj. Fartyget höll låg fart, det märktes att befälhavaren var försiktig, kanske saknade han ett bra sjökort, kanske hade han ingen lots ombord. När Odin närmade sig land såg karlarna som samlats i hamnen att en utkik stod längst fram i fören. Han tittade ner i vattnet, pekade och ropade, gjorde så ett tecken med handen som kanske betydde framåt, för fartyget ökade farten något. Snart var Odin inne i hamnviken. När det långa krigsfartyget var rakt utanför Posthuset hejdades de stora

skovelhjulems rörelser, sekunden därefter började de rotera åt motsatt håll, skrovet skakade och skälvde innan fartyget låg stilla.

Så fälldes ankaret, vattenytan piskades till skum innan kättingen stramades åt.

Bland männen som samlats på stranden fanns Markus från Nygården, Kristinas far. Han hade sett ryska ångbåtar när han följt med skutor till Åland, men det var bara små lätta fartyg, det här var första gången han såg ett stort ångdrivet krigsfartyg.

Nu firades en större roddbåt ner från Odin. När den kommit i vattnet dröjde det inte länge förrän blåklädda flottister satt vid årorna, två befäls personer steg ombord och så började roddbåten röra sig mot land.

Den engelska roddbåten styrde in i posthamnen. Männen på stranden visste att engelsmännen var vänner, men de var ju ändå utlänningar och krigsfolk.

Nu kom också tre svenska militärer ner till hamnen, en fänrik och två beväpnade soldater. De kom från kasernen, byggnaden intill hamnen där Grisslehamns vaktstyrka var förlagd. När roddbåten gled in bakom hamnpiren reste sig en av de engelska officerarna och gjorde honnör. Hälsningen besvarades av den svenske fänriken.

När engelsmännen förtöjt båten steg officerarna och en av roddarna iland. De församlade åskådarna drog sig undan lite när besökarna började samtala med den svenske fänriken. Roddaren tjänstgjorde som tolk.

De ville ligga kvar över natten, de väntade på ett transportfartyg som var på väg med stenkol från England, det borde vara framme snart.

Skulle lastningen av kol ske till sjöss eller i hamnen?

Ute till sjöss i lä av land om det lugna vädret höll i sig.

Utmärkt.

Och så behövde Odin fylla på vattentankarna.

Det kunde lätt ordnas. Något annat som gästerna behövde hjälp med?

Ja, hur var det med möjligheten att sända telegram?

Den nya elektriska telegrafan hade just öppnat en station i Grisslehamn.

Förträffligt, och så en sak till. Odin hade fångar ombord, ett tjugotal ålänningar, svenska ortsbor borde därför inte släppas alltför nära fartyget.

Det var uppfattat.

De engelska officerarna gjorde honnör. Så ledsagades gruppen upp till Posthuset där Grisslehamns högste tjänsteman fanns, postmästaren Oxenstierna, som tillika var ortens kommandant. De engelska officerarna ville avlägga artighetsvisit, samt anhålla formellt om tillstånd för Odin att få ligga kvar över natten. Men den svenske kungen hade redan upplåtit landets hamnar åt Englands flotta, en ansökan var bara en formsak.

När engelsmännen hade gått väntade Markus en kort stund, så gick han åt samma håll, i sällskap hade han tre av karlarna som stått i hamnen och tittat. De passerade Posthuset, fortsatte till värdshuset som låg två hundra meter längre bort.

Markus hörde det svaga sorlet när han svängde in på den upptrampade gången framför värdshuset. Han såg några män som satt med ölsejdlar vid ett bord utanför huset, men sorlet kom inifrån, från krogen på nedervåningen.

En av männen som Markus hade i sällskap kände igen någon av gästerna vid bordet utanför huset. Det blev ett kort samtal, Markus lyssnade, när det var dags att fortsätta

dröjde han kvar, ursäktade sig, lät vännerna gå in. Själv gick han runt huset till köksingången.

Kvinnan som stod lutad över ett lågt bord intill väggen såg inte när Markus kom. Han stannade bakom henne, strök handen mot hennes höft, upprepade rörelsen hastigt.

Hon vände sig om, rätade på ryggen och förde undan en hårslinga som fallit ner i ansiktet. Hon var rödhårig, en rad tunna fräknar löpte från näsan och ut mot kindbenen, på ansiktets högra sida förenade sig fräknarna med ett stort mörkrött eldsmärke som sträckte sig ner mot halsen.

"Jaså, det var du Markus", sa hon.

"Skulle det ha varit någon annan?" svarade han.

"Vem vet."

"Det är bara du som vet, Marta."

Hon anade att han ville veta något som hon inte hade lust att prata om och därför svarade hon inte. I stället log hon mot honom och smekte samtidigt hans kind, vänskapligt och snabbt.

"Ni får besök av engelska flottan", sa han.

"Då blir det sent i kväll, eller i natt."

"Får jag komma till dig?"

"Det kan bli så att jag inte är fri förrän tidiga morgonen, du vet hur det blir."

"Så jag kan inte komma då?"

"Kanske inte den här gången, Markus."

Han nickade och försökte le mot henne, men det blev mest en sned rörelse med ena mungipan.

"Josef frågar efter dig", sa hon.

"Jaha", mumlade han.

"Han tycker om dig, det vet du, Markus."

"Mm."

”Jag skulle önska att du ville komma bara för att hälsa på oss någon gång, pojken och mig menar jag, träffa oss båda ihop och vara med oss som, ja, som vanliga människor.”

”Ja, det förstår jag”, mumlade han.

”Gör du det, Markus, förstår du verkligen det?”

Han rörde med handen vid hennes axel, nickade adjö och började gå. Efter några steg vände han sig om.

”Jag hör av mig”, sa han.

Hon svarade inte. När han svängde runt husets hörn hade hon redan återgått till arbetet som hon avbrutit. Hon försökte få bottnen på en bränd panna ren med hjälp av en avbruten sked, använde den som verktyg, det gick sakta.

Markus stannade till framför värdshusets ingång. Karlarna vid bordet intill ytterväggen satt kvar, de hade beställt in mera öl, en av dem hade ett halvstop brännvin framför sig. Han slog just upp en sup, lyfte glaset mot Markus som nickade utan att säga något.

”Du, Nygårdens Markus”, sa mannen med skrovlig röst.

”Ja”, svarade Markus.

”Vad är det för sjöfolk som har kommit?”

”Engländare.”

”Ryssdödare får man hoppas.”

”Ja, kanske det.”

”Kanske? Det är väl för fan bara att hoppas att de skall slå ihjäl så många ryssar som de kan.”

”Jodå, jag säger inte emot dig, jag håller med alla som vill få hejd på ryssarna innan de tar över hela Östersjön.”

”Skål för engländarna.”

Mannen lyfte åter glaset. Även de andra karlarna vid bordet skålade, för engelsmännen och för seger i det nya kriget.

Markus kunde inte bestämma sig, skulle han bege sig hemåt eller gå in i värdshuset en stund? Han tittade ner mot hamnen, de stora popplarna skymde sikten. Trädens kronor vajade, vinden tycktes ha vänt sig, nu blåste det från norr.

Markus var lika mycket båtkarl som bonde, han gav ofta akt på molnen och på vindens styrka och riktning. Nu slog det honom: Odin har nog vridit sig, det var ju rakt västlig vind när hon ankrade.

Han fick lust att se hur krigsfartyget såg ut nu när hon antagligen visade en annan sida mot land. Det var ju bara några minuters promenad till viken.

Han sneddade in framför Posthuset, gick upp på flaggberget intill tullstationen. Odin låg alldeles nedanför honom nu, hon hade vridit sig runt ankarfästet och visade akterskeppet mot land. Bara tio meter skilde Markus från Odins akter.

En beväpnad engelsk soldat stod lutad mot bakre relingen, två andra stod utposterade längre bort. Mellan de tre soldaterna satt en skara män på fartygets däck. De var fastbundna, hopknutna med varandra, runt ben och vrister hade de virade rep.

Nu vinkade någon av fångarna till Markus, som vinkade tillbaka. Den närmaste soldaten såg vad som skedde men brydde sig inte om det.

Så var det någon som ropade till Markus. Han hörde inte riktigt, gick så långt ut på klippan som han kunde, satte ena handen bakom örat. Mannen på Odin ropade igen och nu hörde Markus.

”Hälsa min mor i Jomala”, ropade mannen.

Markus lyfte handen som tecken på att han uppfattat.

”Hälsa från Anders Gren”, ropade mannen. ”Säg att jag blir borta en tid, men att jag kommer tillbaka till Åland.”

”Jag hoppas du snart är hemma igen”, ropade Markus tillbaka.

Nu ropade flera av männen något. Orden blandades, det var svårt att höra. Markus kunde urskilja: hälsa henne, mår bra, längtar, väntar, där hemma, kommer tillbaka.

Han lyfte åter handen men han visste inte vem som sagt vad. Så hörde han att någon stod bakom honom på berget. Han vände sig om och kände igen två av de svenska soldaterna från förläggningen. Längre bort såg han tre Grisslehamnsbor som han kände ganska väl.

Snart hade en liten grupp samlats på flaggberget. Några ropade, fick svar, lovade att hälsa.

”Det är ju för konstigt”, sa en kvinna i gruppen. ”Min syster är gift med en ålänning, många här har släktingar på Åland. Och nu behandlas de som fiender av engelsmännen och vi skall bara titta på.”

Några höll med om att det var konstigt, andra valde att inte säga något, en av dem var Markus. Han stannade kvar en stund, nu hade han sett vad han ville.

Men han gick inte hem. Det var fortfarande tidig kväll, han hade ingen brådska. Han gick tillbaka till värdshuset, kanske skulle han prata lite mera med Marta.

Han var på väg mot köksingången, men kunde inte bestämma sig. Han valde främre ingången, steg in i värdshusets matsal.

Det var gott om gäster där inne. De flesta platserna var upptagna, men vid ena väggen fanns ett ledigt utrymme ytterst på bänken och där slog sig Markus ner. Han hälsade på männen som satt intill, de flesta kände han igen.

Längre bort vid väggens långbord satt fyra engelska soldater, en av dem var roddaren som tjänstgjort som tolk när de besökande officerarna steg iland. Han var ljushårig, lång och kraftig, han satt lutad fram över bordet i diskussion med mannen på motsatt sida.

Även vid de mindre borden i salen syntes engelska flottister, samt även några svenska soldater, bland dem Grisslehamnsbor, sjömän och tillfälliga besökare. Vid ett av borden intog en kvinna och två herrar sin middag. De var klädda som stadsfolk, antagligen var de resenärer på väg, kanske skulle de övernatta på värdshuset. De satt lite avskilda från lokalens övriga gäster, framför deras bord stod en skänk där husets serverande personal ställt skålar och flaskor.

Markus beställde in ett stop öl, en bit saltfläsk och lite bröd. Han skålade med bordsgrannen som bodde i Tomta, byn söder om Grisslehamn.

Nu hade allt flera vid långbordet börjat lyssna på samtalet mellan den svensktalande engelsmannen och mannen mitt emot. De pratade om sjöfart, något som alla kände till, och det framgick att den svensktalande inte alls var engelsman utan en finlandssvensk österbottning som varit till sjöss på engelska fartyg i många år. Nu hade han tagit värvning hos engelska flottan.

Och vad tyckte han om att segla med hopbuntade landsmän i lasten?

Nja, han var väl inte precis glad åt det, men nu var det en gång så med politiken och kriget att den enskilde kunde inget göra.

Nej, så var det nog. De flesta höll med, andra mumlade. Nu var det ganska tyst i salen. Alla ville höra vad

österbottningen hade att säga. Han presenterade sig, han hette Lars Petersson Örn.

”Men säg Örn, det räcker”, sa han.

Flera skålade med Örnen, som han genast blev kallad.

”Engelska flottan behöver lotsar som känner till Ålands hav”, sa han. ”Så om det är någon här som har god vana vid åländska skärgården så finns det anställning att få hos engelsmännen.”

Flera i salen ville veta hur det var med betalningen.

Ja, de betalade bra och maten var hygglig ombord.

Gästerna slutade fråga, många började tala med bordsgrannarna om detta nya som Örnen kommit med. Lots hos engländerna, ja, det kanske var något. Men då hamnade man i kriget förstås, det tålde allt att tänka på.

När Markus gick hem den kvällen såg han att Odin fortfarande låg med aktern mot land. Ett svagt ljus var tänt på akterdäck, men inga röster hördes. Det var inte riktigt mörkt än, vårkvällen var sval och frisk, himlen var molnfri.

Han tänkte på Örnens erbjudande. Det var kanske något för honom. Han gick sakta, han hade druckit två stop öl. Det fanns brännvin hemma, han kände att han ville ha ett glas eller två innan han gick till sängs.

Det hade varit en tid när han drack mycket, alldeles efter hustrun Sofias död för drygt tjugo år sedan. De hade varit nygifta, hon dog när Kristina föddes 1832 och det hade varit början på den svåraste tiden i hans liv.

Plötsligt såg han Sofia framför sig, det hände ibland och han kände åter sorgen, trots åren. Och som så många gånger förut när han nuddade vid det gamla svallade känslan av sorg hastigt ut i vrede och hat mot barnet Kristina, som ju tog Sofia från honom. Och även sin mor

Johanna kunde han hata när allt detta välldes upp, hon som sedan tog Kristina ifrån honom, fostrade flickan och vände henne mot honom.

De stod alltid tillsammans mot honom, kvinnorna, så kände han det nu. Och bitterheten var tung och svart och snart kom också det starka suget efter brännvin, han visste ju att spriten gav lindring och glömska.

Kristina och Johanna satt vid köksbordet när han kom hem. De hade tänt i öppna spisen, ljuset fladdrade och for i rummet. Han hälsade, satte sig ner, Kristina frågade om han ville ha något att äta. Han svarade att han kunde tänka sig det.

Hon satte fram lite rökt fisk, rågbröd, en bit ost.

Och vad ville han ha att dricka?

Han hämtade själv vatten i spannen, och slog även upp ett första glas brännvin. Så berättade han om Örnen och hans erbjudande. De svarade inte, han åt upp maten.

”Kriget”, sa Johanna efter en stund. ”Du måste ut i kriget om du tar den där anställningen.”

”Jag vet väl det”, svarade Markus.

”Men vet du vad krig egentligen är?”

”Jag vet bara att ryssarna tar för sig allt mera, de är snart herrar över hela Östersjön och mera därtill. Någon måste stoppa dem och England gör det nu, Frankrike också, Sverige borde hjälpa till.”

”Det där är gott och väl, men du vet inte vad kriget är. Det är övergivna småbarn, ensamma kvinnor och brända gårdar, fattigdom och sorg. Krig har ingenting med hjältar att göra, ingenting med ära och heder. När karlarna kommer hem från kriget är de fördärvade, de som överlever.”

Markus svarade inte. Han visste ju att hans mor, som var sextioåttio år, hade sett kriget på nära håll, det ryska kriget som rasade i hennes ungdom. Hon pratade sällan om det, men när hon gjorde det någon gång var hon alltid upprörd och förtvivlad.

”Tiderna förändras”, sa han.

”Ja, men kriget är alltid detsamma”, svarade Johanna.

Kristina hade suttit tyst. Hon visste vad hennes farmor tyckte om krig. Och hon antog att Johanna hade varit med om något under kriget som förändrat hennes liv, fast hon inte pratade om det.

”Jag tycker att farmor har rätt”, sa hon. ”Kriget är något som överheten tvingar på oss och jag tror inte det för något gott med sig.”

”Den som viker undan för tyranner förgås lätt”, svarade Markus. ”Nu när vi åter hotas av ryssarna måste vi sätta emot med kraft. Sverige får inte bli nästa ryska storfurstendöme.”

”Det där har du hört någon säga”, sa Johanna. ”Jag tror inte det är dina egna tankar.”

Markus svarade inte, och varför skulle han göra det när hans mor ringaktade hans åsikter, även Kristina gjorde det. Han tog med sig brännvinsflaskan in till sin kammare och trots att han drack ur det mesta kände han sig mycket illa till mods. Kvinnorna satt kvar i köket. Han hörde deras mumlande röster genom dörren och han var säker på att de pratade om honom.

Kort besök

KRISTINA VAKNADE TIDIGT, det var redan ljust, en stilla morgon i mitten av maj. När hon petat fram glöd ur spisaskan och blåst eld på några näverbitar gick hon ut, sköljde sömnen ur ögonen vid vattentunnan, sträckte på sig, såg katten komma från stallet. Snart skulle hon mjölka, katten visste väl det.

Det var igenvuxet vid husknuten, mycket på gården var försummat, tak och stängsel behövde lagas. Det var Markus sak att sköta det, men han var ofta till sjöss, fiskade eller tog tillfälliga arbeten på fraktskutor. När Postverket anställde matroser hade han seglat med postjakten under ett halvår, varit hemifrån flera dagar i veckan och lastat över mycket av ansvaret för gården på sin gamla mor och unga dotter. De hade visserligen hjälp av Per Stensson, en dräng från Singö som Markus hyrt in för dagsverken då och då, men det saknades ändå manfolk.

Nu gick Markus hemma, men det var som om han hela tiden längtade bort. Och så hade det tydligen varit alltsedan hans tidiga ungdom. Hans mor Johanna visste ju. Markus hade ofta pratat om Amerika. Hans barndomsvän Gustaf Unonius, gamle postmästarens son, hade farit till Amerika och skrivit berättelser därifrån i Aftonbladet. Det

hade kommit brev också från Gustaf och fortfarande hände det att Markus tog fram breven och läste ur dem.

Det var Johanna som hade lärt Kristina läsa med hjälp av gamla tidningar. Det fanns en liten trave dagstidningar i Nygården, sönderlästa nummer av Stockholms Posten och Dagligt Allehanda som farmor Johanna skaffat i sin ungdom, och nyare exemplar av Aftonbladet och Folkets Röst som Markus och Kristina köpt för egna pengar av resande försäljare. Tidningar hade alltid varit en kunskapskälla för folket i Nygården.

Amerikabreven vårdades väl. Tidningarna däremot låg i en hög, visserligen ordentligt vikta och noggrant ordnade, men de låg framme. Breven var inlåsta i Markus privata låda i chiffonjén. Kvinnorna visste var nyckeln fanns, men de skulle aldrig komma på tanken att öppna.

Ur några av breven hade Markus läst högt i köket så ofta att Kristina lärt sig delar av dem utantill. Det var hisnande äventyr om indianer och märkliga ting, och mycket i Amerika var ofantligt stort, som prärien, den oerhörda grässlätten:

”Den är alldeles blottad på varje tecken till skog”, skrev Gustaf Unonius. ”Icke ens den allra minsta buske finns att skåda. Det hela är en ofantlig, oöverskådlig gräs- och blomstermatta, skiftande i alla färger. Som ett oändligt hav ligger den framför betraktaren.”

Kristina visste hur havet såg ut, och hon försökte föreställa sig ett blomsterhav ända till horisonten, men det var svårt. Av alla märkvärdiga beskrivningar i breven från Amerika var prärien den mest hisnande.

Kunde Johanna föreställa sig det där blomsterhavet?

”Man får väl tänka sig en svensk blomsteräng vid midsommartid och så göra ängen tusen gånger större i

fantasin", sa hon.

"Eller som Ålands hav kanske", tyckte Kristina, "när man står på Skatudden och tittar ut en dag när det är stiltje, fast gräs och blomster i stället för vatten."

Men inte var det lätt att tänka så där. Amerika var inte som Sverige, det var då säkert. Markus lyssnade men sa ingenting. Han hade sina egna tankar och han behöll dem för sig själv.

Den eftermiddagen gick Markus till Grisslehamn, det tog honom tjugo minuter, han stannade till en gång och lyssnade, han tyckte han hörde göken, årets första. Lätet kom från söder, flyttade sig västerut, fågeln hade kanske flugit mellan några dungar nedåt Orneviken.

Söder och väster, döder och bäster, tänkte Markus. Nästa gång blir avgörande, flyger den tillbaka mot söder är det illa, stannar den i väst får jag ett bra år.

Han lyssnade, fortsatte gå men fågeln var tyst.

Mitt emellan, tänkte Markus. Varken död eller olycka, stanna hemma och låta sakerna bero.

Han gick förbi hamnen, såg några soldater som stod och rökte utanför kasernen, han passerade Posthuset, tvekade när han närmade sig värdshuset. Det fanns en stig runt stallet och uthusen, ner till stranden och därifrån upp genom snåren till värdshusets baksida. Han kunde smyga runt, komma osedd.

Det blev omvägen, han stannade några gånger, när han inte såg någon fortsatte han, sista gången han stannade var han alldeles utanför kökssidan, han var skymd av en endunge. Men ingen var där, han väntade, Marta brukade hålla till vid bänken utanför köket, det var hennes arbetsplats, där diskade hon och skrapade kastruller,

skalade potatis och högg ved. Hon gjorde mycket av det tunga och smutsiga arbetet.

Markus stod kvar och väntade, en kvart, tjugo minuter, så såg han någon. Ja, det var hon.

Marta bar ut en trave tallrikar, ställde dem på bänken, gick in igen, återkom med ännu en trave. Då gick Markus fram. Hon såg honom med detsamma men låtsades ändå bli överraskad, vände sig sakta bort, tvärvände igen.

"Nej, men ser man på", sa hon och skrattade.

"God morgon Marta", sa han.

Han tittade på henne och sa ingenting på en liten stund, så log han. Hon kände igen hans leende och hon visste vad han ville.

"Du har mycket att göra", sa han.

"Som vanligt."

"Är du ledig något i dag?"

"Kanske, men jag har flyttat. De behövde vindsrummet, nu bor jag i stallstugan."

"Stallstugan?"

"Ja, du hörde rätt. Jag bor där nu med Josef."

Markus tyckte att hon såg bekymrad ut när hon nämnde sonens namn.

"Är det över sommaren du skall bo där?"

"Jag vet inte, de har ont om plats, Lundgren sa det i alla fall."

"Han behöver väl flera rum till gäster."

"Ja, mera inkomster, men mig betalar han uselt."

"Jag hjälper dig ju, det vet du."

Marta tog ett steg fram mot honom, grep tag runt hans överarm, drog den kupade handen ner mot armbågen, ett löst grepp som kanske var avsett som en smekning.

”Om en timme går jag till stugan en stund”, sa hon. ”Du kan komma då.”

Han nickade mot henne och försökte le.

”Men jag blir inte där så länge”, sa hon.

Markus gick ner till stranden, fortsatte bort mot Utkiksberget, stannade på sandstranden nedanför den branta klippväggen. Den sista envisa isen hade smält och lämnat kvar två stockar, en brädbit och en tomflaska. Han tog upp den grönskimrande flaskan som antagligen innehållit vin, han skulle ta hem den, de behövde tomflaskor i hushållet. Han gömde flaskan i en buske en bit upp från vattnet för att ta den med sig någon annan gång.

Då hörde han göken igen, och nu tyckte han att lätet kom utifrån havet, från öster. Tröstergök, tänkte han.

Men inte kunde fågeln sitta där ute, det måste vara eko eller en hörselvilla.

Där kom lätet igen. Kunde det vara bergväggen som förvillade? Han bestämde sig för att det måste vara så, även om han gillade tanken på tröst.

Det här var en av traktens få sandstränder. Roslagskusten är stenig och vrång, men här och där finns små korta bitar med len, finkornig sand. Stranden nedanför Utkiksberget var sådan.

Och plötsligt kom Markus ihåg att hans mor berättat en saga om den här stranden när han var liten. Men han kom bara ihåg något om en soldat och en väntande flicka, hur det gick kunde han inte minnas.

Han väntade ännu en stund innan han gick tillbaka mot värdshuset. Stallstugan låg en bit från huvudbyggnaden. Det hade varit ett hönshus, som byggts till lite och fått tjockare väggar och en järnkamin. Men det var lågt i tak,

det enda fönstret var litet och hade enkelglas, dörren glipade.

Markus väntade utanför bakom en buske. Hade både Marta och Josef varit inne hade han väl hört röster. Pojken var kanske i stugan, men Markus ville inte träffa honom just nu, inte ensam, det var bättre om Marta var med.

Han såg när hon kom och då steg han fram från busken där han väntat. Hon lyfte handen till hälsning, han gjorde likadant, ingen av dem sa något.

Hon gick in först. Josef var hemma, han satt vid bordet intill fönstret med en bok. När Markus kom in i rummet ställde han sig upp, bugade sig lite, räckte fram handen.

"God dag, farbror Markus", sa han.

"God dag, Josef", svarade Markus. "Vad läser du?"

"Boken som jag fick av farbror, den som handlar om Amerika."

Markus kände igen boken. Han hade själv fått den i gåva av Gustaf Unonius för många år sedan när barndomsvännen lämnade hemmet och blev kadett på Karlberg.

"Är det intressant läsning?" frågade Markus.

"Mycket", svarade Josef. "Jag läste just om indianerna, jag skulle gärna möta dem."

"Jag tänkte likadant när jag var pojke", sa Markus.

"Skulle du Josef kunna gå ett ärende åt mig", sa Marta.

"Javisst, mamma", svarade Josef.

"Kan du gå ner till fiskehamnen och se efter om någon har torsk att sälja? Gör dig ingen brådska. Farbror Markus och jag har några saker att prata om."

Josef gick ut, dörren skallrade när han stängde den, ett gångjärn behövde fästas. Marta lade på haspen på insidan, den tjänade som enda lås.